

अमेरिकी राजदूत न्यान्सी जे. पावेलले
पोखरा उच्चोग वाणिज्य संघ/सामुदायिक सम्बन्ध केन्द्रद्वारा आयोजित कार्यक्रममा दिनुभएको मन्तव्य
अन्तपूर्ण हल, ग्राण्ड होटल, पोखरा
शुक्रवार, माघ ४, २०७४, दिनको १२:३० बजे,

“आर्थिक विकासको शुरुवात”

परिचय

श्री श्रेष्ठज्यूलाई न्यायो परिचयका लागि धन्यवाद । मलाई आज निम्तो दिनुभएकोमा पोखरा उच्चोग वाणिज्य संघ तथा पोखरा सामुदायिक सम्बन्ध केन्द्र लाई पनि धन्यवाद । यहाँ आज धेरै महानुभावहरु हुनुहुन्छ - व्यवसायी, विद्वत्वर्ग, सरकारी कर्मचारी, अमेरिका भ्रमण गरिसक्नुभएका व्यक्तित्वहरु, युवा नेता, तथा सञ्चारक्षेत्रका प्रतिनिधिहरु । तपाईंहरु सबैलाई यहाँ पाउँदा मलाई खुशी लागेको छ ।

गएको दुइ दिन कास्की जिल्लामा, अझ विशेष पोखरामा, विताउन पाएकोमा मलाई खुशी लागेको छ । म यहाँ पहिलोपटक पच्चीस वर्षअगाडि आएको थिएँ । त्यतिबेलाभन्दा अहिले यो शहर निकै ठूलो भएको छ, तैपनि उत्तिकै आकर्षक छ ।

पोखरेलीहरुले नेपालको अहिलेको अवस्थालाई कसरी लिएका छन् र यो देशप्रति तपाईंहरुको कस्तो आशा वा सरोकार छ, भन्ने कुराको जानकारी पाउनका लागि म यहाँ आएको हुँ । मलाई तपाईंहरुसँग नेपालका लागि अमेरिकाले ध्यान दिनुपर्ने केके विषय हुनसक्छन् भन्ने बारेमा छलफल गर्ने इच्छा थियो, त्यो पनि खासगरी आर्थिक तथा विकासको मामिलामा । मेरो मन्तव्यलाई मैलै “आर्थिक विकासको शुरुवात” नाम दिएको छु । मेरो कुराको अन्तचाहिँ स्वतन्त्र बजार अर्थतन्त्रका सिद्धान्तहरुलाई विस्तारपूर्वक, रचनात्मक ढंगबाट प्रस्तुत गरिएको एउटा किताबको विमोचनसँगै गर्नेछु ।

केही राजनैतिक चर्चा

हामी अहिले नेपाली इतिहासको एक उत्साहपूर्ण क्षणमा आइपुगेका छौं । यो देश एक दशक लामो हिंसा र कलहबाट माथि उठौदैछ । देशको नयाँ संविधान लेख्ने संविधानसभाको निर्वाचन चैत २८ अर्थात् अबको ८३ दिनमा गराउने घोषणा अन्तरिम सरकारले गरेको छ । आठ वर्षपछाडि बल्ल नेपाली जनताले आफ्ना प्रतिनिधि छान्न पाउनेछन् । अद्भूत विविधतायुक्त यो देशमा लोकतन्त्रको स्वरूप कस्तो हुने भनेबारेमा तपाईंहरुले आफ्नो भनाई राख्न पाउने अवसर पाउँदैहुनुहुन्छ । संयुक्त राज्य अमेरिका यो निर्वाचनको जोडदार समर्थन गर्दछ, र यसको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने प्रतिबद्ध छ । हाम्रो दृष्टिकोणबाट हेर्ने हो भने निर्वाचन शान्तिप्रक्रियाको महत्वपूर्ण खुड्किलो हो, यद्यपि साँच्चकै काम भने निर्वाचनपछाडि मात्रै शुरु हुन्छ । विस्तृत शान्ति सम्झौता र अन्य शान्ति सम्झौताहरुमा व्यक्त करिपय प्रतिबद्धताहरु अझै पूरा गर्न बाँकी छन् । साँच्चकै र दीगो शान्तिका लागि चुनाव मात्रै पर्याप्त हुँदैन । यसका लागि त राष्ट्रिय प्रतिबद्धताको आवश्यकता पर्दै - सरकार तथा यसका अंगहरुलाई त्यस्तो निकायमा परिणत गर्ने प्रतिबद्धता जसले जातजाति, लिंग, धर्म, र आर्थिक अवस्थाको भेदभाव नगरी सम्पूर्ण नेपालीका आवश्यकता र आकांक्षाको प्रतिनिधित्व तथा परिपूर्ति गर्न सक्नु ।

आर्थिक बृद्धिको आवश्यकता

राजनैतिक दलहरुले निर्वाचनको तयारी गरिरहँदा, नेपालका आर्थिक तथा नीतिगत विषयमा नयाँ निर्वाचित भई आउने सरकारसामु के-कस्ता चुनौति र विकल्पहरु हुनेछन् भन्ने विषयमा पनि छलफल चलाइनुपर्दै जस्तो मलाई लाग्छ । सबैभन्दा ठूलो चुनौति त सबल आर्थिक बृद्धिदर कायम गराउनु हुनेछ जुन समावेशी होस् र समानरूपमा वितरण हुन सकोस् । सबल आर्थिक बृद्धिदर नहुन्जेल शान्ति जहिले पनि खतरामा रहनेछ । आर्थिक बृद्धिले रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नेछ, अनिमात्रै नेपाली जनता आफ्नो जीवनस्तर उकास्न र समाजमा आफ्नो पूर्ण सहभागिता कायम राख्न सक्षम हुनेछन् । आर्थिक बृद्धिविना तपाईंहरुको व्यवसायलाई जीवित राख्न पनि धौधौ हुन्छ, नाफा कमाउने कुरा परै

जाओस् । र, नाफा नकमाई तपाईंले आफ्ना सन्ततिलाई चाहेको अवसर दिन सम्भुहनेछैन । आर्थिक बृद्धिविना नेपाल सरकारले कर राजस्व उठाउन सम्भेष्टैन जुन नेपाल तथा नेपालीले व्यग्रतापूर्वक खोजिरहेका सेवा पुऱ्याउन तथा निर्माण कार्यका लागि आवश्यक छ ।

म के पनि अनुरोध गर्न चाहन्छु भने विगत चालीस वर्षको अनुभवमा आर्थिक विकासको हिसाबले ती राष्ट्रहरु सबैभन्दा सफल छन् जहाँ निजी क्षेत्रले आर्थिक बृद्धिमा अग्रता लिएको छ ।

दातामा भरपर्ने बानीको अन्त्य

आर्थिक बृद्धि किन महत्वपूर्ण छ, भन्नेबारेमा अर्को तर अलि विवादपूर्ण हुनसक्ने कारणको चर्चा गर्न चाहन्छु । आर्थिक बृद्धि नहुञ्जेल नेपाल आफ्ना खर्च धान्नका लागि दातृराष्ट्रहरुको कृपामा आश्रित रहिरहनेछ । अमेरिकाले नेपालमा आफ्नो सहयोग कार्यक्रम थालेपछि गत आधा शताब्दीमा अमेरिकी सहयोग निकाय (USAID) ले झण्डै एक अर्ब डलरको सहयोग गरिसकेको छ । २००७ मा मात्रै हाम्रो सहयोग सात करोड डलरभन्दा बढी बराबरको थियो । हामी सहयोगलाई निरन्तरता दिन प्रतिबद्ध छौं, तथापि मेरो आशा र दृढ विश्वास के छ भने आगामी दशकमा नेपाल विदेशी सहयोगमा भर पर्न छोड्नेछ । र त्यसो गर्नका लागि मैले पोखरा आउँदा विमानबाट देखेका सुन्दर हिमालहरु पार गर्नु पनि पर्दैन ।

एक उपाय : जलविद्युत

म जलविद्युतको बारेमा कुरा गर्दैछु । यो क्षेत्रका धेरै ठूला नदीहरुको स्रोत रहेको नेपाल आफ्नो अथाह जलसम्पदाको उपयोग गरेर आर्थिक रूपमा स्वावलम्बी बन्नसक्छ । जलस्रोत नवीकरणीय उर्जा स्रोत हो । अहिलेसम्म नेपालले आर्थिक विकासको सम्भाव्यता बोकेको यो स्रोतको एक छेउ मात्र कोट्याउन सकेको छ । यहाँ आवश्यकता अनुसार उर्जा उत्पादन गर्न नसकिएको कुरा त बारम्बार हुने लोडसेडिङ्गले नै देखाउँछ । विज्ञहरुका अनुसार यहाँ ४३,००० मेघावाट विद्युत उत्पादन गर्न सकिन्छ । जलविद्युतको यो विशाल सम्भाव्यतालाई वातावरणीय र सामाजिक हिसाबले दीगो तवरबाट विकास गर्नु यहाँको मुख्य चुनौति हो । यसबाट जनतालाई सुपथ मूल्यमा उर्जा उपलब्ध गराउनुका साथै उत्पादन बढाई निर्यातबाट अधिक आम्दानी गर्न सकिन्छ । त्यसो त जलविद्युतको विकास नेपाल सरकारको विद्यमान नीतिको रूपमा पनि रहेको छ । जलविद्युत विकास नीति - २००१ ले गार्हस्थ उपयोग तथा अत्यधिक निर्यातका लागि जलविद्युतको विकासमा ध्यान केन्द्रित गर्ने, सुधारिएको तथा सक्षम नियन्त्रण व्यवस्था, सरकारी स्वामित्वमा रहेको नेपाल विद्युत प्राधिकरणको उदारीकरण, तथा सुपथ, प्रतिस्पर्धात्मक ढंगबाट निजी क्षेत्रको लगानी बढाउन प्रवर्धनात्मक कार्य तथा लाइसेन्स वितरणका प्रक्रियाहरुलाई सहज बनाउन निर्देश गरेको छ । निर्वाचित भई आउने नयाँ सरकारका लागि यो क्षेत्रको विकास प्राथमिकताको विषय बन्नुपर्दछ । यो क्षेत्रमा काम गर्नका लागि साँच्चकै इच्छुक कम्तीमा एउटा अमेरिकी उर्जा कम्पनीको बारेमा त मलाई पनि जानकारी छ ।

पर्यटन

दीगो र समतापूर्ण आर्थिक बृद्धिको कुरा गर्दा तीन अन्य क्षेत्र छन्, जसको चर्चा म गर्न चाहन्छु । पहिलो हो - पर्यटन । तपाईं पोखरावासीलाई मैले पर्यटनको महत्व बताइरहनु पर्दैन । यो स्थानीय अर्थतन्त्रको एउटा आधार हो । यो देशकै अर्थतन्त्रका लागि पनि एक दरिलो खम्बा हो, यद्यपि यस क्षेत्रमा अझै धेरै गर्न सकिन्छ । देशका सम्भाव्यताहरुको पूर्ण उपयोगको सन्दर्भमा यसमा विचार पुऱ्याउनु आवश्यक छ । राजनीति र सुरक्षाको कठिन परिस्थितिमा पनि यहाँको पर्यटनमा गएको वर्ष उल्लेख्य रह्यो । पर्यटकको बढ्दो संख्यासँगसँगै पर्यटनको क्षेत्रमा मूल्यवान मानिने अमेरिकी पर्यटकहरु पनि उल्लेख्य रूपमा बढेको पाउँदा मलाई खुशी लागेको छ । म यो क्रम निरन्तर रहने आशा गर्दछु । नेपालले यो क्षेत्रबाट लाभ लिनका लागि काठमाडौं आउनेजाने हवाई टिकट नपाइने, धान्न नसक्ने अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल जस्ता केही समस्याहरुको निराकरण गर्नु आवश्यक छ । पर्यटकहरु कम जाने क्षेत्रहरुमा उनीहरुलाई आकर्षित गराउने उपायहरुको खोजी, अन्तर्राष्ट्रिय बजारको उपयोग गरी वातावरणीय तथा साहसिक पर्यटनको प्रवर्धनजस्ता विषयमा पनि ध्याउनु आवश्यक छ ।

प्रविधि

मैले चर्चा गर्न चाहेको अर्को क्षेत्र हो - प्रविधि । आज यहाँ नजिकैका स्कूल, कलेज, तथा विश्वविद्यालयबाट आउनुभएका अध्यापन र अन्य विद्वत्वर्गको उल्लेख्य उपस्थिति छ । यहाँको सानै भएपनि बढदो व्यवसायिक समुदायमा सूचनाप्रविधिको उच्चस्तरीय सेवा पुऱ्याएर नेपालले आफ्नो क्षमता देखाइसकेको छ, यद्यपि यस्तो सेवा अहिले काठमाडौंमा मात्रै सीमित छ । प्रविधिको विकास पनि एक सम्भाव्य क्षेत्र हो । यसले अन्य क्षेत्रमा पनि नवीनता र उत्पादनशीलताको विकास गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ । यसका लागि शिक्षामा सुधार गरिनु आवश्यक छ । यसका लागि सरकारद्वारा समुचित वातावरणको व्यवस्था गरिनु पनि जरुरी हुन्छ । भारतले यो क्षेत्रमा ठूलो सफलता हासिल गरिसकेको छ र नेपालसामु भारतमा भएका उपलब्धिलाई आधार बनाएर अगाडि बढने राम्रो मौका छ ।

सांस्कृतिक विविधता

मैले चर्चा गर्न चाहेको सम्भावनाको अर्को क्षेत्र हो - यहाँको सांस्कृतिक विविधता । अहिलेको राजनैतिक वातावरणमा तपाईंहरुमध्ये कतिपयले मैले यो कुरा उठाएर के भन्न लागेको हो भनेर अचम्म मान्युहोला । तपाईंमध्ये कतिपयले सांस्कृतिक विविधता पनि नेपालको सम्पदा हो र भनेर पनि सोच्युहोला । यो विषयले अनेक खालका विभाजनहरु ल्याइरहेको छ भनिन्छ । यो सम्बन्धमा मेरो भनाई के छ भने विविधताले विभाजन ल्याउन पनि सक्छ, तर ल्याउनैपर्छ भन्ने छैन । म त्यो देशको राजदूतको हैसियतले बोलिरहेको छु, जुन देश आफ्नो विविधतामा गर्व गर्दछ । आफ्ना यावत समस्याहरुका वावजूद विविधताले अमेरिकालाई एकाइसौं शताब्दीका चुनौतिहरुको सामना गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको छ । नेपालको हकमा पनि यही कुरा सत्य हुन सक्छ । सांस्कृतिक विविधताले नेपाललाई पर्यटकको आकर्षणको केन्द्र बनाउन सक्छ । तर त्यति मात्रै यसको सम्भावना होइन । नेपालका सयभन्दा बढी जातिहरुका आ-आफ्नै परम्परा र संस्कृति छन् । यो विविधताले विश्वव्यापीकरण र आधुनिकीकरणका सकारात्मक प्रतिफलहरुसँगै आउने सांस्कृतिक एकरूपतालाई मीठो जवाफ दिन सक्छ । अमेरिका र अन्य देशका मानिसले कपडा, ह्याण्डीक्राफ्ट वा अन्य त्यस्तै सामग्रीहरुमा मौलिकता र विशिष्टता खोज्छन् । यस्तो विशिष्टीकृत बजारको फाइदा नेपालले लिनसक्छ ।

सम्भावना विद्यमान छन्

नेपालीलाई आफ्नो सपना पूरा गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याउने नीतिगत पूर्वाधार उपलब्ध गराउनु अहिलेको खाँचो हो । तपाईंहरुसँग व्यवसायिक उत्साह छ । म काठमाडौंका सडकमा निस्कँदा व्यावसायिक क्रियाकलापहरु प्रसस्तै हुने गरेको देख्छु । सडक किनारमा बसेर समेत मानिसहरुले व्यापार गरिरहेका छन् । मानिसलाई चाहिने सेवासामग्रीहरु उपलब्ध गराउने उनीहरुको इच्छामाथि कसैले प्रॱ्णन गर्ने ठाउँ छैन । तर आर्थिक बृद्धिका लागि अबलम्बन गरिने धेरैजसो कार्यमा इच्छा मात्रै पर्याप्त हुँदैन । यसका लागि आवश्यक हुन्छ : जनस्तरमा अर्थशास्त्रको आधारभूत ज्ञान तथा खुला बजारका फाइदाका बारे जानकारी । व्यवसायबाट हुने फाइदा र समस्याहरुका बारेमा अनभिज्ञ मानिसले उद्यमी तथा व्यवसायीहरुलाई नै आर्थिक विकासको बाधक देखन सक्छन् । तर त्यसो होइन । रोजगारी, उत्पादन, तथा पूर्जी उपलब्ध गराउने व्यावसायिक समुदाय नै वास्तवमा आर्थिक बृद्धि र विकासका कलपुर्जा हुन । तपाईं हामीले जे गरिरहेका छौं, त्यसले नेपाललाई अझ सुदृढ, शान्तिपूर्ण, तथा समुन्नत बनाउन कसरी सहयोग गर्दैछ भनेर हाम्रो समाजलाई बुझाउन तपाईं हामीले अझै धैरै काम गर्न सक्छौं ।

पुस्तक समर्पण

मेरो भनाइलाई टुड्याउनुअघि बजार अर्थतन्त्रले कसरी काम गर्दै भन्ने बारेमा जानकारी गराउने एक सानो उपहार नेपाली जनतासमक्ष प्रस्तुत गर्न चाहन्छु । तपाईंहरुले आफ्नो निमन्त्रणापत्रमा देख्नुभयो होला, हामी आज एक पुस्तकको लोकार्पण गर्दैछौं । अमेरिकी राजदूतावासले हालसालै अर्थशास्त्रका आधारभूत सिद्धान्तहरुसम्बन्धी जानकारीमूलक पुस्तक नेपालीमा अनुवाद गरी प्रकाशन गरेको कुराको जानकारी गराउन पाउँदा मलाई खुशी लागेको छ । केन स्कुलेण्डद्वारा लिखित “जनाथन गलिबलका साहिसक कार्यहरु -- एक स्वतन्त्र बजार यात्रा अनुभव” अल्वानियनदेखि उद्दिसम्म विभिन्न तेतीस भाषामा पहिले नै अनुवाद भइसकेको छ । नेपालीसमेत गरी चौतीस भाषामा यो पुस्तक आएको छ । पुस्तकले विभिन्न पुरस्कार जितेको छ । नोबेल पुरस्कार विजेता मिल्टन फ्रिडम्यानले भनेजस्तै

“‘जनाथन गलिबलका साहसिक कार्यहरू’ले अर्थतन्त्रका आधारभूत सिद्धान्तहरूलाई एकदमै सहज र बौद्धिक ढंगमा प्रस्तुत गरेको छ। यो कल्पनाशील र अत्यन्तै उपयोगी पुस्तक हो।” तपाईंहरू हरेकलाई यो पुस्तकको एकप्रति उपलब्ध गराउन पाउँदा मलाई खुशी लागेको छ। ‘जनाथन गलिबलका साहसिक कार्यहरू’ चाँडै नै नेपालका प्रमुख पुस्तकालयहरूमा उपलब्ध हुनेछ। पोखराको सार्वजनिक पुस्तकालयमा रहेको सामुदायिक सम्बन्ध केन्द्र अर्थात अमेरिकन कर्नरमा पनि यो पुस्तक पाइनेछ।

अन्तमा

तपाईंहरूले यो पुस्तक आफ्नो परिवार तथा साथीहरूलाई पनि पढ्न दिनुहुनेछ भन्ने आशा गर्दछु। मैले अघि पनि भनेँ, नेपाल अहिले आफ्नो इतिहासको उत्साहपूर्ण क्षणमा छ। राजनैतिक रूपमा मात्र नभइ आर्थिक रूपमा पनि आफ्नो भविष्य निर्धारण गर्ने मौका अहिले तपाईंहरूसँग छ। जलविद्युत तथा तुलनात्मक लाभका अन्य क्षेत्रहरू छन्, जसको समुचित उपयोगले आर्थिक रूपमा स्वावलम्बी हुन मद्दत गर्नेछ। चुनौति र अवसरहरू दुवै तपाईंसँग छन्।

धन्यवाद।